

М. И. СВАЛОВА
г. Полтава

МИФОЛОГИЧЕСКИЕ МАРКЕРЫ ХУДОЖЕСТВЕННОГО МИРА СЕРГЕЯ ОСОКИ

Осуществлена попытка анализа мифологических маркеров в художественном мире Сергея Осоки. Определено, что автор использует принцип интерпретации мифологических образов и мотивов, не нарушая общих закономерностей функционирования мифа. Выделены основные мифологические образы – смерти, бабы (актуализация архетипа Великой Матери), образы села, сада (деревя), поля, дома, двора, образы животных. Установлено, что писатель мистифицирует бытовые процессы, связанные с сельской жизнью, часто соотнося их с природными стихиями.

Ключевые слова: миф, архетип, мотив, интерпретация, образ смерти, образ села, образ сада, образы растений и животных, дома и двора.

Стаття надійшла до редколегії 24.03.2015 р.

УДК 821.161.2:231.75 Маланюк

К. В. СЕМЧЕНКО

м. Миколаїв

katia_semchenko@ukr.net

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ БІБЛІЙНОГО ЖАНРУ АПОКАЛІПТИКИ В ПОЕЗІЯХ Є. МАЛАНЮКА

У статті досліджується специфіка біблійного жанру апокаліптики у поезіях Є. Маланюка, особливості суб'єктивного трактування поетом християнських принципів. Акцент робиться на осмисленні трагізму долі українського народу та стану людської душі на зламі епохи у поезіях митця.

Ключові слова: біблійні мотиви, апокаліптика, екзистенційні проблеми.

Звернення літератури перших десятиріч ХХ століття до жанру апокаліптики зумовлювалося очікуванням історичних катастроф, подіями революції та кризи європейської культури, які були чіткими ознаками кінця світу. У творчості П. Тичини, Т. Осьмачки, О. Стефановича, Б.-І. Антонича, Є. Маланюка потрактовано апокаліптичну тематику в релігійно-філософському ракурсі, де апокаліпсис слугує тільки рамкою, в яку вміщувалася ідея про вибух, порушення всіх життєвих устоїв.

Наразі апокаліптику як жанр, що використовував у творчості Є. Маланюк, не досліджено. Розвідки науковців стосуються, насамперед, апокаліптичних мотивів. Наприклад, О. Астаф'єв у праці «Апокаліпсис Євгена Маланюка» витоки катастрофізму пов'язує із загальним настроєм, що витав у повітрі Польщі між двома війнами та впливом Освальда Шпенглера і Хосе Ортеги-і-Гассета [1]. І. Насмінчук розглядає релігієсофські мотиви лірики як неокласичні грані стилю митця. Дослідник називає апокаліпсис «домінантним метафізичним концептом поетичних творів Є. Маланюка» [6]. Звертаючись до теми життя і смерті, пошуку феномена безсмертя у творчості

Є. Маланюка І. Васишин по-філософськи осмислює втрату надій, трагедію української державності як особисту трагедію митця. Дослідник зазначає, що ці проблеми гіперболізуються до світових, космічних масштабів [3]. Катастрофічні мотиви у творчості Є. Маланюка досліджувала Е. Циховська, яка акцентувала увагу на тому, що провину за негаразди свого народу автор покладає на особистість українця, через ментальну рису характеру – покірність [8].

Метою нашої статті є дослідження біблійного жанру апокаліптики в творчій інтерпретації ліриці Є. Маланюка.

Особливу роль у поетичній системі Маланюка відіграють жанри, що походять із Біблії: молитва, євангеліє, псалми, посланіє. Важливе місце у ліриці поета належить ще одному біблійному жанру, який має назву «апокаліптика». Назва жанру, про який піде мова, походить від «Апокаліпсис», що є найменуванням останньої книги Біблії, яка містить пророцтва про кінець світу, друге пришествя Христа та суд. Про жанровий різновид апокаліптичної літератури можна говорити раніше, ніж був написаний власне Апокаліпсис. Те, що

передбачається у Старому Заповіті є початком тих пророцтв, які, насправді, логічно завершуються в останній книзі Біблії. Так, апокаліптичними вважаються книги Даниїла, Єзекіїля, а також певні уривки, що співвідносяться з апокаліптичним жанром, книг Ісаї, Наума, Єремії, Йоїла, Захарія. У центрі апокаліптики – колізії «добро-зло», «мир-війна», «духовна чистота-аморальність». Важливе місце належить «духовній таємниці буття» [4], яка закодована в образи-символи (тера-томорфні істоти, ангели, серафими, херувими), алегоричні картини видінь і пророцтв, символіку образів і чисел, есхатологічні мотиви.

Інтерпретація Книги Апокаліпсису є надзвичайно складною, адже вимагає від інтерпретатора знань з історичних, культурних та релігійних реалій часу, а також текстуального, інтертекстуального та екстратекстуального контекстів [4]. Крім того розуміння пророчої літератури можливе лише тоді, коли до уваги береться цілком уся Біблія, адже апокаліптика є так званим ключем до розуміння алегоричних картин. Родову приналежність Апокаліпсису визначити практично неможливо тому, що він є синтезованою формою прозових, поетичних та драматичних текстів.

Аналізуючи твори Є. Маланюка, з'ясовано, що до жанру апокаліптики належать поезії «Tertia vigilia» (1933), «Напередодні» (1939) (збірка «Перстень Полікрата» (1939)), «Вечір» (1923), «Зловісне» (1924) (збірка «Стилет і стилос» (1925)), «Візія» (1933) (збірка «Земна Мадонна» (1934)).

У поезії «Tertia vigilia» (1933) митець намагається передати стан рідної землі у скрутні часи, які називає «не з мармуру – з гіпсу». Поезія складається з трьох частин: у першій висловлюється протест ліричного героя проти пануючого життя: «вже досить справ щоденних, гри...», у другій частині описується занепад України. На споконвічність нещасного становища батьківщини автор натякає у рядках: «Тне вітер Старого Завіту, / Рве вітер Апокаліпсис». Поет вбачає безвихідь долі України. Він говорить про настання незвичайної війни, де змагаються потойбічні сили: «Надходять суворі фаланги: / Ліворуч племна Синаю, / Праворуч – з мечем архангел». Згадка поета про вітер апокаліпси і меч архангела, найперше, відсилають нас до біблійної

апокаліптики. Застосовуючи біблійні мотиви таким чином, поет вказує на декаданс, який настає в Україні, і де рай не настане, оскільки небесні сили перешкоджають. За допомогою алегорії розкривається споконвічна проблема українського народу – його страждання у лещатах ворогів. Використовуючи евфемізм: «А в кармазинах варвар низькочолий / Ген Цезаря незграбно удає» поет натякає на те, хто є цим ворогом. Третя частина поезії висвітлює надію ліричного героя на краще майбутнє, яке настане після закінчення бурхливих подій в Україні: «Чи чужина не скінчиться ніколи? / Ні, чую, бачу – родиться, встає...». Назва поезії перекладається як третя стража. Якщо звернутися до Біблії, то у євреїв ніч ділилася на три стражі (третя – ранкова). Мотив стражі у Біблії частіш за все вживається з метою зображення приходу Месії і готовності до цього людей: «Блаженні раби ті, що пан, коли прийде, то знайде, що пильнують вони! Поправді кажу вам: підпережеться він і їх посадить, і, підійшовши, буде їм послуговувати. І коли прийде о другій чи прийде о третій сторожі, та знайде так само, блаженні вони!» (Луки 12: 37–38). У Є. Маланюка мотив стражі модифікується. Поет акцентує увагу на протиставленні чужина – рідна земля. Краще настане, коли «... карою здригнеться спраглий степ / У третю стражу світової ночі» [5, 93–94]. Тобто, образ третьої стражі знаходиться поряд з мотивом кари. Таким чином у Є. Маланюка у третю стражу приходять не Месія, а кара.

Уста ліричного героя у поезії «Вечір» (1923) «кричать анатему епохам» (анатема (анафема) – велике прокляття). Чим пояснити таку поведінку? А тим, що світ, у якому живе ліричний герой не є принагідним для нормального існування. Тут панує тьма, криваві хмари, похоронний марш. Ліричний герой висловлює свій протест проти поганських богів: «О, Сонце, отче злої тварі, / Даремна кров твоїх офір/ Перунові й прадавній ярі!» [5, 6–7]. Його страждання применшує «диригент-Бог», який «заглуша сліпий простор».

У поезії «Напередодні» (1939) видозміна жанру спостерігається на рівні ідейного спрямування. Для твору характерні мотиви як страшного суду, так і пришестя та судді. Але апокаліпсис настає тільки у Європі: «Тільки сурми Останнього Суду по дивній Європі /

Просурмлять свій – від краю до краю – розлючений клич» [5, 104–105]. Ліричний герой знаходиться у стані боязні перед «апокаліптичною тишею». Він занепокоєний зустріччю з Господом. Проведемо паралелі – у Біблії: «...Бог, згідно з своїм благовістям, буде судити таємні речі людей через Ісуса Христа» (Рим. 2: 16), і у Є. Маланюка: «О, той жах нищительної чести – / Глянуть в вічні очі Судії, / Що осліплять пломенем пришестья / І пропалять помисли мої». Настрій героя оприявнюється за допомогою уособлення (сліпа нагота, оголене церво) та епітетів (гострий крик, пустинне небо, нищительна честь).

У поезії «Зловісне» (1924) простежуються апокаліптичні образи буряного заходу, крові літер, світу, що почорніє, пожеж, сліпого безмежжя, мертвого неба. Автор створює картину кінця світу, моторошність якої посилюється завдяки алітерації «р»: «Знов захід буряний. Недобрий. / Знов пророкує кров'ю літер, / Що ми загинем, яко обри, / Що буде степ, руїна й вітер» [5, 5–6]. Вказівкою на те, що Є. Маланюк має на увазі долю України, є згадка про нового Нестора Літописця: «Сузір'ям скаже Бог вознести / У мертвім небі пентограмму, / Й новий про це напише Нестор / В самотній катакомбі храму». На нашу думку, тут можна провести паралель з Апостолом Іваном, автором Апокаліпсису, що будучи пророком, отримав від Бога видіння про кінець світу («Одкровення Ісуса Христа, котре дав Йому Бог, аби показати слугам Своїм, що невдовзі статися має. І Він показав, пославши його через Ангела Свого служникові Своему Іванові, котрий засвідчував Слово Боже і свідчення Ісуса Христа, і що він бачив»). В поезії Є. Маланюка творі спостерігаються вкраплення і з грецької міфології: «Що тільки віщій свист Сібіллі / Лунатиме в сліпім безмежжі». Сібілла – теж порочиця, яка передбачала найчастіше біди. Апокаліптичні мотиви Біблії у поезії переплітаються з міфологічними.

Поезія «Візія» (1933) містить пророцтво про Страшний Суд. У творі можна спостерігати спільне з текстом Святого Письма. Порівняймо: «Чи ж почую, як щоденний галас / Перетне архангельська сурма? / Обагриться небосхил криваво, / Розчахнеться димна височінь / І велике мовчання, як слава, / Людське серце візьме на мечі. / Літаки закрутяться,

мов листя, / Башти захитаються й падуть. / Десь зі сходу, з-поза передмістя / Білим сонцем стане Страшний Суд. / І душа без стін і без одєжі / Встане перед карою Руки. / ... Тільки вітер в Книзі Спостережень / Перелистуватиме віки» [5, 47–48] і «...сім анголів... приготувалися сурмити...», «...з диму на землю вийшла сарана», «...І розгорнулися книги, і розгорнулася інша книга, – то книга життя. І суджено мертвих, як написано в книгах, за вчинками їхніми» [2]. Архангельська сурма, сарана (що символізує літаки), Книга Життя (у поезії – Книга Спостережень) є прямими аналогами біблійних символів, що застосовуються для передбачення подій в Україні перед настанням кращого життя.

Отже, творчо осмислюючи трагізм долі українського народу та стану людської душі на зламі епохи, Є. Маланюк послуговується біблійним жанром апокаліптики. Християнські принципи поетом трактуються суб'єктивно. Найчастіше вони слугують тлом, на основі якого розглядаються національні та екзистенційні проблеми. У цілому, в авторській картині світу домінують концепти, мотиви й колізії біблійної моделі.

Список використаних джерел

1. Астаф'єв О. Апокаліпис Євгена Маланюка / Олександр Астаф'єв // Ніжинський держ. педагогічний ін-т ім. М. Гоголя. — Ніжин, 1997. — 30 с.
2. Біблія або книги Святого Письма Старого та Нового заповіту. — К.: Укр. Бібл. Тов., 2002. — 1375 с.
3. Васишин І. Життя — смерть — безсмертя: екзистенціальний дискурс у філософській ліриці Є. Маланюка / Ігор Васишин // Слово і час. — 2007. — № 11. — С. 3—13.
4. Лановик З. Біблійна герменевтика: становлення, методологія (символіко-алегоричний аспект літературознавчого дискурсу) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. філол. наук : спец. 10.01.06 «Теорія літератури» // З. Б. Лановик. — К., 2006. — 42 с.
5. Маланюк Є. Поезії в одному томі / Євген Маланюк // Нью-Йорк : Наукове Товариство ім. Т. Шевченка в Америці. — 1954. — 167 с.
6. Насмінчук І. Релігієсофські мотиви лірики Є. Маланюка як вияв неокласичної грані стилю поета / Ірина Насмінчук // Наукові праці / Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. І. Огієнка. — Кам'янець-Подільський, 2009. — Вип. 19. — С. 31—33.
7. Неврлий М. Празька поетична школа / Микола Неврлий // Муза любові й боротьби: Українська поезія празької школи. — К.: Український письменник, 1995. — С. 3—19.
8. Циховська Е. Катастрофічні мотиви у творчості Є. Маланюка і Ю. Лободовського / Елліна Циховська // Слово і час. — 2008. — № 2. — С. 8—12.

K. SEMCHENKO
Mykolaiv

INTERPRETATION OF APOCALYPSE BIBLICAL GENRE IN POETRY OF E.MALANYUK

This article investigates the specifics of apocalypse biblical genre in poetry of E. Malanyuk, features of poets subjective interpretation of Christian principles. The emphasis is on understanding of the tragic fate of the Ukrainian nation and the state of the human soul at the turn of the era in poetry of the artist.

Key words: biblical reasons, apocalypse, existential problems.

Е. В. СЕМЧЕНКО
г. Николаев

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ БІБЛЕЙСЬКОГО ЖАНРУ АПОКАЛІПТИКИ В ПОЕЗІЯХ Е.МАЛАНЮКА

В статті досліджується специфіка біблейського жанру апокаліптики в стихах Е. Маланюка, особливо-сти суб'єктивної трактовки поетом християнських принципів. Акцент робиться на осмисленні трагічної судьби українського народу і стані людської душі на рубежі епохи в стихах поета.

Ключевые слова: біблейські мотиви, апокаліптика, екзистенціальні проблеми.

Стаття надійшла до редколегії 3.04.2015 р.

УДК 821.133.1–31.09'06

И. С. СЕРГЕЕВА

г. Харьков

i.sergeeva2008@mail.ru

СИСТЕМА ПЕРСОНАЖЕЙ В РОМАНЕ «ОСТАТЬСЯ В ЖИВЫХ» НИКОЛЯ ВАНЬЕ

Система персонажей романа включает в себя не только персонажей-людей, но и мир живой и неживой природы. С персонажами-людьми уравнены в правах персонажи-волки и Природа. Благодаря такой структуре автор имеет возможность передать мироустройство народов Севера. Построение системы персонажей на основе их принадлежности к той или иной ценностной ориентации проявляет и заостряет цивилизационный конфликт современного, основанного на культе денег и потребления, и традиционного эвенского миров.

Ключевые слова: система персонажей, конфликт цивилизаций, ценностная ориентация.

Николя Ванье – французский общественный деятель, путешественник, исследователь и популяризатор традиционных устоев жизни коренных народов Севера. В его послужном списке – многочисленные санные экспедиции на север Европы, России, США и Канады. На основе своих путешествий Никола Ванье снял около десятка фильмов и написал около трех десятков книг [1]. В последние годы появились переводы его романов на русский язык: в 2011 году издан «Loup» (в переводе – «Остаться в живых»), а в 2013 – «Belle et Sébastien» – «Белль и Себастьян». За свою общественную деятельность Никола Ванье удостоен Ордена Почетного Легиона и премии Prix André-de-Saint-Sauveur [6], а его книга «Le Chant du grand Nord» – французской литературной премии Prix Maurice-Genevoix [7].

Роман «Остаться в живых» (1998 г.), по словам самого Ванье, – «дань уважения эвенско-

му народу» [4], с которым исследователь неоднократно встречался в своих экспедициях. На основе романа снят фильм «Волк» («Loup», 2009), показанный в рамках Каннского фестиваля и удостоенный Earth Grand Prix на Международном Токийском кинофестивале [4], а также создан комикс – жанр, весьма популярный во Франции. Действие романа происходит в России, в районе Верхоянского хребта. В основе произведения – приключения эвенского юноши Алексея, наперекор традициям предков заведшего дружбу с волками и выгнанного из общины, который в изгнании сталкивается с представителями современного мира и пытается защитить свою землю и свой народ от их вмешательства.

Тема книги, центральная в творчестве Ванье, – цивилизационный конфликт между современным миром и коренными народами Севера, сохраняющими традиционный уклад